

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 4 februari 1926 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående upphävande av gällande bestämmelser om domboksrenovation.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 12, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Luterkort* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, efter verkställd utredning, taga under övervägande, huruvida icke nu gällande bestämmelser om domboksrenovation kunde upphävas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill sådant övervägande kunde föranleda.

Beträffande de skäl, motionären åberopat till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Enligt 2 kap. 6 § och 6 kap. 5 § rättegångsbalken skall ett exemplar av underrätts dombok för varje år inom viss bestämd tid året därefter insändas till hovrätt.

Historik.
1734 års
lag m. m.

Den i allmänna lagen sålunda stadgade renovationsskyldighet ansågs emellertid, på grund av ett kungl. brev den 6 november 1712, icke avse rannsakningar och utslag i brottmål, som blivit underställda hovrätt.

Genom kungl. förordning den 18 december 1823 förklarades, att vid utskrivningen av underrätts dombok, som till hovrätt insändes, finge uteslutas även undersökningar i alla andra brottmål, men att i stället en kort rubrik samt utslaget i sådant mål borde införas.

I sitt år 1826 tryckta förslag till allmän civillag, rättegångsbalken, upptog lagkommittén i 9 kapitlet om protokoll, dombok och handlingar under 16 § bestämmelse därom, att ur underrätts allmänna sakprotokoll och dombok skulle utskrivas alla de mål, som anginge äganderätt till fast egendom eller ock ägoskillnad eller delning av jord eller annan fastighet, samt att detta exemplar inom viss tid skulle insändas till överrätt. Bestämmelsen motive-
rades på följande sätt:

Lagkommittén
1826.

»Av allmän nytta är det ofelbart, att protokoll och domar, som angå fast egendom, förvaras på mera än ett ställe, emedan, om dessa handlingar förkomma, upplysningar gå förlorade, på vilka mångas väl beror. Kommittén har därför så vida bibehållit vad 1734 års lag stadgar om underrätts skyldighet att till överrätten insända renskrivet exemplar av sin dombok, som kommittén föreslagit, att alla mål, vilka röra äganderätt till fast egendom eller

ock ägoskillnad eller delning av jord eller annan fastighet, skola ur sakprotokollet och domboken utskrivras och till överrätten inskickas; men att nu för tiden sträcka domboksrenovationen längre skulle efter kommitténs tanke till föga annat tjäna än att fylla överrätternas arkiv på underdomares bekostnad. Då sådan renovation påbjöds, åsyftades därmed, enligt vad av 1614 års rättegångsordinantie och flera äldre stadganden inhämtas, att överrätten skulle ärligen överse alla underrätternas domböcker; men detta kan numera omöjligt låta sig göra, sedan överrätterna fått tillräckligen att syssla med prövningen av de saker, som dit fullföljas.»

*Rikets
stånders
skrivelse
1848.*

Sedan vid riksdagarna 1834—35 och 1844—45 förslag väckts om inskränkning av renovationsskyldigheten beträffande dombok utan att förslagen lett till någon riksdagens åtgärd, beslöts vid riksdagen 1847—48 i anledning av väckta motioner skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t. I skrivelsen, som avläts den 2 juni 1848, anfördes bland annat:

Det vore ostridigt av allmän nytta, att protokoll och domar, som anginge vissa viktigare rättsförhållanden, förvarades på flera än ett ställe, emedan, om dessa handlingar förkomme, upplysningar ginge förlorade, på vilka mångens väl berodde. Men härav följde dock, att, om än renovationsskyldigheten ej finge upphöra, densamma likväl kunde inskränkas till sådana mål och ärenden, vilka vore av den art, att de i allmänhet grundlade eller hade inflytande på framtida rättsförhållanden, samt således upplysning där- om erfordrades. Rikets ständer hade, med anledning härav, ansett mål och ärenden av berörda art endast vara sådana, som anginge fast egendom, arv och testamenten, samt att en därutöver sträckt renovationsskyldighet icke gagnade det allmänna utan snarare verkade motsatsen, enär genom den tillökning i underdomares göromål, som därav föranleddes, de ofta kunde hindras att ägna en omsorgsfullare uppmärksamhet åt de egentliga och viktiga angelägenheter, som tillhörde deras befattningar. Denna rikets ständers åsikt hade jämväl gjort sig gällande hos lagkommittén vid utarbetandet av förslag till rättegångsbalken; och den syntes även ligga till grund för 1823 års förordning och således redan vara av lagstiftande makten godkänd. — Rikets ständer hade alltså för sin del beslutat utfärdande av en författning, varigenom stadgades, att i det exemplar av underrätts allmänna sakprotokoll och dombok, som enligt lag skulle till vederbörande hovrätt insändas, hädan- efter endast borde införas de mål och ärenden, som anginge ägande- eller nyttjanderätt till fast egendom, ägoskillnad, delning av jord, arv eller testa- menten.

*Kungl.
kungörelse
den 6 oktober
1848.*

I överensstämmelse med denna framställning utfärdade Kungl. Maj:t den 6 oktober 1848 en kungörelse i ämnet.

*Nya lagbered-
ningen 1884.*

Enligt nya lagberedningens år 1884 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning skulle renovationsskyldigheten beträffande dombok upphöra. Beredningen anförde till stöd härför bland annat:

»Den ifrågavarande renovationsskyldigheten, — — — som för närvarande antagligen har till ändamål att, om ett underrättsarkiv bleve förstört, dock äga vissa viktigare urkunder i behåll, medför naturligtvis rätt mycken kostnad och även besvär för vederbörande underrätter. I överrätterna samlas emelertid stora massor av dylika renovationer år från år, men sällan eller nästan aldrig lär det inträffa, att dessa protokoll i överrätternas anlitas för vinnande av upplysningar, som icke lika väl kunnat vinnas direkt hos underrätterna. Vid sådant förhållande kan det svårigen anses vare sig lämpligt eller nödigt

att för dylika undantagsfall och endast för en eller annan enskild persons lättnad eller bekvämlighet bibehålla en så pass kostsam och besvärlig apparat. Det bör härvid dessutom märkas, att genom de nya lagfarts- och inteckningsböckerna lämnas förut saknade upplysningar om de förhållanden, som angå fast egendom, och att i övriga fall, där renovation av dombok skall äga rum, fullt giltiga skäl att i dessa mer än i många andra lika viktiga rättegångsmål fordra renovation icke synas vara för handen. Ur de nu antydda synpunkterna bör följaktligen renovationsskyldigheten, såsom endast föranledande en myckenhet vanligen alldeles onyttigt skriferi, kunna utan våda eller olägenhet eftergivnas.»

Under åberopande av anförda uttalande av nya lagberedningen hemställde en motionär vid 1891 års riksdag (motion II:94) om upphävande av renovations-skyldigheten beträffande dombok. I avgivet utlåtande (nr 22) över motionen anförde lagutskottet: Motion 1891.

»Utskottet medger villigt, att nya lagberedningens av motionären åberopade skäl för upphävande av ifrågasatt renovations-skyldighet äro beaktansvärda, men anser sig likväl icke för närvarande böra förorda vidtagandet av lagstiftningsåtgärd i sådant syfte. Arkiven vid våra underrätter torde nämligen ännu icke kunna i allmänhet antagas vara i sådant skick, som medför trygghet mot eldfara och handlingars förstörande genom fukt eller varjehanda åverkan, och det läser dessutom icke kunna undvikas, att på många ställen de handlingar, varom här är fråga, eller konceptdomböckerna, förvaras i vederbörande expeditionshavandes enskilda bostad, där någon särskild anordning i syfte att bevara dem oskadade i allmänhet icke torde förekomma. Så länge av nu antydda anledningar verklig fara för ifrågasatt arkiv förstöring förefinnes, torde försiktigheten och om-tanken om den rättssökande allmänhetens intresse påbjuda, att renovations-skyldigheten kvarstår. Nya lagberedningens uttalande i ämnet torde och hava skett under den förutsättning, att den av beredningen ifrågasatt om-gestaltning av arkivförhållandena vid underrätterna komme till stånd.»

På hemställan av utskottet avtog riksdagen motionen.

Nu gällande lag i ämnet av den 26 mars 1915 tillkom närmast i anledning av en av justitieombudsmannen den 6 april 1909 hos Kungl. Maj:t gjord framställning. I skrivelsen omförmälde justitieombudsmannen, att vid tolkningen av 1848 års förutnämnda kungörelse tvekan yppats, huruvida domhavande vore pliktig renovera syneprotokoll i mål angående ansökan att få göra dammbyggnad i vatten, samt att i ett angivet rättsfall dylik skyldighet ej ansetts föreligga. Justitieombudsmannen yttrade vidare, att med hänsyn till utgången i rättsfallet jämkning i bestämmelserna om domboks renovation syntes erforderlig, då det icke torde kunna bestridas att, så länge renovationstvång i avseende å dombok kvarstode, följdriktigheten bjöde, att renovation ägde rum jämväl av protokoll över sådan förrättning, varom nu vore fråga, likasom av protokoll över vattenrättsmål överhuvudtaget. Sedan utlåtanden över framställningen avgivits av rikets hovrätter, vilka samtliga tillstyrkt, att bestämmelserna om domboks renovation måtte ändras i den av justitieombudsmannen antydda riktningen, framlade Kungl. Maj:t genom proposition nr 40 för 1915 års riksdag förslag till lag innefattande vissa bestämmelser om insändande till hovrätt av underrätts dom- Gällande be-
stämmelser.
1915 års lag.

bok. I propositionen utsträcktes renovationsskyldigheten till att omfatta de egentliga vattenrättsmålen samt mål angående dikning och annan avledning av vatten ävensom tvister angående rätt till servitut. Beträffande de sistnämnda anförde departementschefen, att dessa tvister syntes vara av den beskaffenhet, att däröver förda protokoll borde förvaras på mer än ett ställe, i betraktande därav att tvisterna merendels anginge förhållanden, om vilka det låge vikt uppå att efter längre tid kunna erhålla upplysning.

Sedan lagutskottet i utlåtande (nr 11) lämnat propositionen utan anmärkning, antogs densamma i oförändrat skick av riksdagen.

Enligt 1915 års lag föreligger således renovationsskyldighet beträffande mål och ärenden angående ägande- eller nyttjanderätt till fast egendom eller rätt till servitut, angående ägoskillnad eller delning av jord, angående jordägares rätt över vattnet å hans grund, angående dikning eller annan avledning av vatten ävensom angående arv eller testamenten.

*Vattenlagen
11 kap. 73,
81 och 92 §§.*

Ytterligare bestämmelser i ämnet äro meddelade i vattenlagen. Enligt 11 kap. 73 § andra stycket i denna lag skall för varje ansökningsmål upprättas en akt, omfattande ett exemplar av samtliga de handlingar, som i målet ingivits, så ock avskrift av de utav vattenrättsdomaren i målet utfärdade kungörelser och meddelade beslut ävensom av vattenrättsdomstolens protokoll och utslag i målet jämte förteckning å de kartor, ritningar och andra handlingar, som akten omfattar; och skall, enligt tredje stycket i paragrafen, vid akten fogas en förteckning över vissa av vattenrättsdomaren å posten avlämnade underrättelser. Vidare stadgas i fjärde stycket av paragrafen: »Beträffande skyldighet att till Svea hovrätt insända ett exemplar av akten i målet skall vad rörande insändande till hovrätt av underrätts dombok är stadgat äga motsvarande tillämpning.» Vad sålunda föreskrivits i andra och fjärde styckena av nämnda lagrum skall jämlikt 11 kap. 81 och 92 §§ vattenlagen äga motsvarande tillämpning å stämningssmål och underställningsmål samt i tillämpliga delar å besvärsmål vid vattenrättsdomstolen. Bestämmelsen, att renovationsskyldigheten skall avse akten i målet, tillkom på grund av anmärkning av lagrådet; i det till lagrådet den 20 mars 1917 remitterade förslaget hade skyldigheten angivits avse vattenrättsdomstolens protokoll. Lagrådet anförde härom: Det vore att märka, att en renovation av enbart protokollet, utan att därjämte de viktigaste delarna av akten samtidigt renoverades, komme att bliva av skäligen ringa betydelse. Kunde ej, vilket med hänsyn till den vidlyftighet akterna uti ifrågavarande mål i allmänhet torde komma att få nog vore det önskligaste, vattendombokstolarnas arkivfråga ordnas så, att renovation överhuvudtaget icke behövde ifrågakomma, borde föreskrifter meddelas om renovation jämväl av akten i sådana delar, som kunde hava betydelse för framtiden. Därvid torde böra tagas i övervägande, om icke, med hänsyn till det stora intresse parterna själva hade av att processmaterialets bevarande sålunda säkerställdes, en del av kostnaderna för aktens renovering kunde läggas å dem.

Utskottet.

Utskottet kan icke dela motionärens uppfattning, att domboksrenovationen är väsentligen meningslös, vare sig motionären härvid anser, att de mål och

ärenden, för vilka renovationstvång föreligger, icke äro av sådan art, att protokollen däri kunna hava betydelse för framtiden, eller han förmenar, att nuvarande lokaler för protokollens förvarande kunna anses bereda tillräcklig trygghet. Av ifrågavarande mål och ärenden hava ju vissa betydelse allenast för framtiden, såsom de ofta förekommande vittnesförhören för dödsfalls skull angående testamentes lagliga tillkomst, och beträffande övriga mål och ärenden kan det, i varje fall såvitt angår flertalet av dem, vid uppkommande tvister eller eljest visa sig vara av vikt att äga kännedom om vad däri förekommit. Även om betydelsen av någon grupp mål eller ärenden skulle kunna anses inskränkt till det närvarande — utskottet har härvid särskilt uppmärksammat tvister angående utbekommande av hyra, vilka i huvudsak torde kunna jämföras med vanliga skuldfordringsmål — synes det utskottet mindre lämpligt att allenast av hänsyn till en dylik grupp vidtaga åtgärder för lagstiftning i ämnet. Vidkommande därefter frågan om underrätternas arkivlokaler, kan utskottet instämma med lagutskottet vid 1891 års riksdag. Visserligen hava förhållandena å många ställen sedan dess säkerligen förändrats till det bättre, men fortfarande torde arkiven vid åtskilliga av våra underrätter ej erbjuda garantier mot handlingars förstörande, och särskilt må framhållas, att förvaringen av konceptdomböckerna alltjämt i stor utsträckning lära äga rum i enskilda lokaler, där inga särskilda åtgärder för handlingars bevarande äro vidtagna.

Till vad utskottet sålunda anfört till stöd för renovationsskyldighetens bibehållande kommer jämväl den omständigheten, att vinsten av dess borttagande sannolikt icke bleve för underrätterna av den betydelse, motionären synes föreställa sig. Med de möjligheter, som numera finnas att på en gång framställa flera exemplar av en handling, synes renovation av protokollet kunna i många fall ske samtidigt med utskrift till part eller sökande av expeditionen i målet eller ärendet. Och i allt fall kan arbetet med renovationen underlättas, därest den avskrift, som i dessa mål och ärenden ofta måste äga rum av till domstolen ingivna originalhandlingar för deras intagande i konceptdomboken, sker i två exemplar, varav ett avses för det reoverade exemplaret av domboken. Vad särskilt angår vattendomstolarna, där de mål handläggas, som föranleda den vidlyftigaste reoveringen, har part i stor utsträckning skyldighet att avlämna ett för renovationsakten avsett exemplar av de av honom i målet ingivna handlingar.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 februari 1926.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:
 från första kammaren: herrar *Åkerman, Hederstierna, Klefbeck, Jacob Larsson, Edw. Larson, P. E. A. Jonsson, G. Dahl** och *Ernst Svenson**;
 från andra kammaren: herrar *Lindqvist* i Halmstad, *Leo, Jansson* i Edsbäcken, *Nilsson* i Antnäs, *Söderberg, Johansson* i Brånalt, *Christenson* i Södertälje och *Olsson* i Mellerud.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Lindqvist* i Halmstad, som med instämmande av herr *Olsson* i Mellerud anfört:

»Såsom framgår av utskottets utlåtande har nya lagberedningen 1884 principiellt ställt sig på den ståndpunkten, att all domboksrenovation borde upphöra. Beredningen anför såsom skäl härför, att lagfarts- och in-teckningsböcker lämna upplysningar för fast egendom och att i övriga fall, där renovation av dombok skall äga rum, fullt giltiga skäl att i dessa mer än i många andra lika viktiga rättegångsmål fordra renovation icke synes vara för handen. Handlingarnas bevarande på ett betryggande sätt synes alltså icke hava utgjort förutsättning för renovationens slopande, vilket framgår jämväl av beredningens uttalande i avdelningen om tingshusbyggnadsskyldigheten, att ett rum i tingshuset skulle såvitt möjligt genom särskilt byggnadssätt skyddas mot eldfara. Beredningen torde följaktligen hava räknat med förefintligheten av tingshus utan arkivrum. Med hänsyn till den betydande sakkunskap och erfarenhet, som var representerad i beredningen, anser jag dess åsikt i denna fråga förtjänt av stort beaktande. Beredningen har uppgivit, att 'sällan eller nästan aldrig' renovation anlitas, och den åsikten, att renovationen är ändamålslös, har tydligen redan då gjort sig gällande. Under den tid, som gått sedan 1884, torde behovet av renovation icke hava ökats utan snarare tvärtom, och skulle alltså, om nya lagberedningens skäl vore bärande, renovationstvänet kunna borttagas. På grund härav finner jag för min del en utredning i ämnet önskvärd, därvid undersökning naturligtvis kommer att ske rörande den omfattning, i vilken renovationen anlitas. Med hänsyn emellertid till den tydliga obenägenhet, som tidigare förefunnits för renovationens slopande, synes mig försiktigheten bjuda, att riksdagen vid begäran om utredning icke begränsar utredningen till frågan, huruvida bestämmelserna om domboksrenovation kunna upphävas. Detta kunde möjligen uppfattas som ett ståndpunktstagande, och en utredning kan ju ådagalägga behovet av bestämmelser för någon grupp mål och ärenden. Jag anser därför lämpligare angiva föremålet för utredningen vara frågan om upphävande eller inskränkning av renovationsskyldigheten.

Under återopande härav har jag inom utskottet hemställt,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån gällande bestämmelser om domboksrenovation kunna upphävas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»
